

Regelrådets uppgift är att granska och yttra sig över kvaliteten på konsekvensutredningar till författningsförslag som kan få effekter av betydelse för företag.

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Yttrande över promemorian En snabbare utbyggnad av häkten och anstalter (Ds 2024:25)

Regelrådets ställningstagande

Regelrådet bedömer att konsekvensutredningen uppfyller kraven i förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar.

Bakgrund och Innehållet i förslaget

Förslaget innebär bland annat ändringar i plan- och bygglagen och förslagsställaren bedömer sammantaget att det ska skapa bättre förutsättningar för en snabbare, flexiblere och mer effektiv utbyggnad av fler häkten och anstalter på såväl kort som längre sikt. Bristen på platser i häkten och anstalter är i dag stor och läget ansträngt. Samtidigt beräknas platsbehoven öka dramatiskt de kommande åren. När allt fler döms till fängelse och straffen blir längre brådskar det med att få fart på byggandet av häkten och anstalter.

Utredningen föreslår att tidsbegränsade bygglov ska få ges i fler fall än i dag. Förslaget är att ett sådant lov ska få ges för en åtgärd som avser en kriminalvårdsanstalt eller ett häkte om sökanden begär det, det är tekniskt möjligt att återställa platsen eller byggnadsverket och åtgärden uppfyller någon förutsättning för ett permanent bygglov. Ett sådant tidsbegränsat bygglov får ges som längst i 20 år. Förslaget innebär att det för anstalter och häkten blir möjligt att få ett tidsbegränsat lov även om alla förutsättningar för ett permanent bygglov är uppfyllda. Förslaget innebär vidare att prövningen förenklas genom att det inte längre ställs krav på att åtgärden ska vara tillfällig eller att en avveckling måste visas vara ekonomiskt rimlig. Det tydliggörs också att åtgärder kan vidtas för att göra ett tidsbegränsat lov permanent redan innan det tidsbegränsade lovet har fått laga kraft. Förslaget innebär även att tiden för ett tidsbegränsat bygglov för anstalter och häkten får förlängas med ytterligare fem år jämfört med vad som är tillåtet i dag, dvs. till maximalt 20 år. Förslaget innebär ingen skyldighet – utan en möjlighet – för kommunerna att bevilja lov eller medge förlängningar.

För kriminalvårdsanstalter och häkten föreslås att permanenta bygglov ska få ges för fler åtgärder som avviker från en detaljplan eller områdesbestämmelser än som i dag är tillåtet. Förslaget innebär att bygglov får ges när avvikelserna gäller bebyggelsens omfattning, utformning eller placering.

Regeringen föreslås få ett bemyndigande att meddela föreskrifter om tidsbegränsade undantag från vissa bestämmelser i plan- och bygglagen. Det ska vara fråga om nödvändiga åtgärder som snabbt måste vidtas för att komma till rätta med en akut platsbrist och som inte kan tillgodoses enligt ordinarie bestämmelser i plan- och bygglagen. Utredningen föreslår att ett rådgivande organ, Expertrådet för Kriminalvårdens utbyggnad, ska inrättas vid Kriminalvården. Det föreslås att företrädare för ett antal myndigheter ska ingå i rådet. Även kommunerna och länsstyrelserna föreslås vara representerade. Vidare föreslås att vissa överklaganden ska kunna prioriteras hos länsstyrelserna och i mark- och miljödomstolarna

samt att Boverket ska ges i uppdrag att ta fram en samlad vägledning för plan- och byggprocessen avseende häkten och anstalter.

Utredningen föreslår att författningsförslagen ska träda i kraft den 1 december 2025. Det finns också ett förslag om att bestämmelsen avseende de tidsbegränsade byggloven ska upphöra att gälla den 1 december 2035.

Konsekvenser för företag

Förslagsställaren uppger att i plan- och byggprocessen för häkten och anstalter är det inte Kriminalvården som t.ex. är sökande av bygglov, utan denna roll intar den fastighetsägare tillika hyresvärd som upphandlas av Kriminalvården. Detta innebär att de företag som upphandlas av Kriminalvården i relativt stor utsträckning kommer att påverkas av utredningens förslag. Den föreslagna regleringen om tidsbegränsade bygglov (avsnitt 6.2) innebär större möjligheter för företag att uppföra häkten och anstalter med stöd av tidsbegränsade bygglov. Den förenklade prövningen som förslaget möjliggör kan också medföra minskad administration för företagen. Att tidsbegränsade bygglov förlängs för häkten och anstalter från maximalt 15 år till 20 år innebär också en minskad ekonomisk risk för företagen och ökade möjligheter att få lönsamhet i enskilda projekt med ett tidsbegränsat bygglov.

Utredningens förslag som ökar utrymmet att ge lov för avvikelser (avsnitt 6.3) medför en ökad flexibilitet, på så vis att förslaget ökar möjligheterna att tillgodose företagets önskemål. Förslaget kan också leda till att en detaljplan inte behöver ändras för att bygga nya eller bygga ut befintliga häkten och anstalter. Detta sparar resurser för företag som deltar i planprocessen för häkten eller anstalter. De nu nämnda förslagen ökar möjligheten att använda typhus vid byggnation av häkten och anstalter, vilket kan vara ekonomiskt fördelaktigt för företag. I övrigt leder förslagen sannolikt inte till några direkta ekonomiska konsekvenser. Däremot kan indirekta ekonomiska fördelar uppstå i det enskilda fallet genom att förslagen kan möjliggöra lösningar som bedöms vara ekonomiskt fördelaktigare för företaget. De nämnda förslagen skulle även kunna leda till negativa konsekvenser på så sätt att mark och byggnadsverk delvis kan användas på sätt som det kan vara svåra att förutse, vilket kan påverka ett företag som bedriver verksamhet på angränsande mark.

Utredningens förslag om att vissa överklaganden ska prioriteras av länsstyrelserna och mark- och miljödomstolarna (avsnitt 6.6) medför att de företag som äger och bygger häkten och anstalter får en mer tidseffektiv process. Påverkan på handläggningstiden i andra mål och ärenden, som inte prioriteras och där andra företag är inblandade, bedömer utredningen som försumbar.

Konsekvenserna för företagen med anledning av det föreslagna bemyndigandet för extraordinära situationer (avsnitt 6.4) hänger samman med hur regeringen väljer att använda bemyndigandet. De avvikande föreskrifter som kan komma att meddelas kan dock förväntas innebära att processuella och materiella krav i plan- och bygglagen begränsas. För de företag som äger och bygger häkten och anstalter kan sådana undantag möjliggöra både snabba och ekonomiskt effektiva processer. Beroende på hur regeringen väljer att utforma eventuella föreskrifter kan det inte uteslutas att föreskrifterna kan medföra olägenheter för andra företag. Det kan t.ex. handla om att miljöstörande verksamheter inte kan expandera på önskat sätt om regeringens föreskrifter innebär att en anstalt eller ett häkte etableras i närheten av verksamheten. Att åtgärderna är begränsade i tiden innebär samtidigt att de eventuella olägenheter som kan uppstå för företagen är av övergående natur.

Motivering till Regelrådets ställningstagande

Regelrådet noterar att konsekvensutredningen saknar en del information som normalt sett ska finnas med i en konsekvensutredning, däribland uppgifter om informationsinsatser, påverkan på intäkter samt vilka åtgärder som vidtagits för att begränsa förslaget kostnader och effekter. Det framgår vilken typ av företag som kan komma att beröras av förslaget men inte hur många eller hur stora dessa företag är, vilket är en brist. Det saknas även information om ifall särskild hänsyn kan tas till små företag vid reglernas utformning. Samtliga övriga delasppekter bedöms vara godtagbart redovisade. Såvitt Regelrådet kan förstå bedöms förslaget huvudsakligen innebära förenklingar för de närmast berörda företagen, även om det i vissa fall skulle kunna innebära negativa effekter för andra företag, exempelvis i form av att handläggning försenas. Enligt Regelrådet hade det dock varit önskvärt med en utförligare beskrivning av i vilken omfattning befintliga verksamheter kan komma att förhindras att utveckla sin verksamhet om användning av angränsande mark enligt förslaget skulle få företräde. Utifrån förutsättningarna i ärendet bedömer Regelrådet, trots nämnda brister, att konsekvensutredningen sammantaget uppfyller kraven i förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar.

Regelrådet behandlade ärendet vid sammanträde den 26 februari 2025.

I beslutet deltog Anna-Lena Bohm, ordförande, Hans Peter Larsson, Peter Nilsson, Roland Sigbladh och Lars Silver.

Ärendet föredrogs av Katarina Kjellström.

Anna-Lena Bohm
Ordförande

Katarina Kjellström
Föredragande